

Afscheid van het Platform Kunsteducatie

Jan Kassiesprijs voor Technische School Jonkerbosch

*Wat was ze in haar wiek geschoten, onze staatssecretaris
Tineke Netelenbos van Onderwijs! Nota bene op 11 december
jl. helemaal naar de Hanzehof in Zutphen gereisd om
de Jan Kassiesprijs uit te reiken, en daar krijgt ze van docent
Nederlands en cabaretier Wil Willemsen te horen dat haar
beleid met het ivbo nergens op lijkt.*

Kees Combat

Willemsen had 's morgens, op de afscheidsconferentie van het Platform Kunsteducatie Voortgezet Onderwijs, de zaal al platgekregen met zijn conference en liedje over de afbraak van het ivbo. In zijn vlijmscherpe conference met één enkel liedje, hekelde hij de vanbovenafcultuur, het geregeld dat blokkerend werkt op de creativiteit en het eigen initiatief van de scholen. Tegelijkertijd veegde hij terecht de vloer aan met het dédain waarmee heel wat eerstegraders neerkijken op de ivbo-leerlingen waar ze op technische scholen als Jonkerbosch mee te maken krijgen. Dat liedje zong hij nog eens voor mevrouw Netelenbos. Maar net als haar baas houdt onze staatssecretaris graag vol, dat een beter beleid voor de minst gevorderden in het voortgezet onderwijs niet denkbaar is. Dus reageerde ze venijnig: 'Denkt u nou echt, dat ik, die verantwoordelijk ben voor onderwijs het ivbo de nek om zou willen draaien, omdat we dat opnemen in het vbmo? Daar wil ik nog wel eens met u over praten, meneer Willemsen!' Willemsen vanuit de zaal: 'Goed, U bent uitgenodigd, ik zie u volgende week!' De staatssecretaris: 'Dat komt dan

mooi uit, want jullie hebben de Jan Kassiesprijs gewonnen!' Op slag was de protestzanger alle boosheid kwijt, stormde het podium op en nam de staatssecretaris liefdevol in zijn armen. Het aardigste moment van de dag en de vele kunsteducatoren van scholen en instellingen waren het graag eens met de beloning voor Willemsen en zijn collega's Stef van Hulst en Han ter Reegen, die samen op hun Technische school Jonkerbosch in Nijmegen 'het onmogelijke' op kunstgebied hebben weten waar te maken: leerlingen van de laagste geklasseerde schoolvorm te interesseren voor kunst van klasse.

De bekroonde school: een voorbeeld
Op de Technische school Jonkerbosch zijn de kunst en cultuur goed geregeld. Met een eigen organisatie, eigen telefoonnummer, eigen budget, zodat leerlingen leren wat een bedrijfje is. En het werkt! 531 leerlingen telt de school dit jaar, waaronder 10 meisjes. Door een hechte samenwerking met het LOKV, het Intercultureel Muzisch Instituut (voor schoolconcerten, lezingen en exposities) en de SSKVG-Zuid – tot voor kort het Regionaal Steunpunt Kunstzinnige Vorming Nijmegen – voor

filmvoorstellingen, workshops en een Kunstuitleen Kunstwerk, weten de drie docenten hun leerlingen voor vrijwel alle kunstvormen te interesseren. Ze hebben daarvoor een stevige organisatie opgezet. Met overtuiging gaan zij in tegen de opvatting 'Cultuur voor die gabbers, Turken en Marokkanen, dat is toch alleen maar housen?!' Maar je moet er wel veel voor doen en het blijft koorddans. Willemsen vertelde hoe violisten en blazers van Het Gelders Orkest op zijn school kwamen om hun instrumenten in handen te geven van jongens en meisjes die het liefst wat met die handen doen, en die verrukt raakten van wat zo'n instrument wil en kan. 'En op het eerstvolgende concert van het Gelders Orkest zat ik daar met drie bussen vol leerlingen, die muisstil en betrokken luisterden en na afloop enthousiast waren.' Drie maanden later brak 'J.van Z. te A.' alles wat Willemsen had opgebouwd weer af – tijdelijk gelukkig – door aan het begin van zijn concert met het Orkest van het Oosten in dezelfde zaal een sneer te geven op de Nijmeegse voetbalclub en met chagrijnig gezicht te veronderstellen dat die jongens en meisjes er wel geen fluit aan zouden vinden. Na tien minuten moest deze pedagoog van de kouwe grond het concert afbreken. Eigen schuld. Ook een artiest kan vanuit zijn ivoren toren komen en nadenken met wie hij te maken heeft.

Willemsen: ‘Een goede voorbereiding is bij ons een must. Ik wil ook altijd zien wat ik contracteer. Ook een orgel-project vinden leerlingen prachtig. Ze gaan de Sint-Stevenskerk in, kunnen alles van dichtbij zien, krijgen een demonstratie van de vier orgels en een live concert.’

Het Matisse-project

Heel bijzonder was het project rond het Matisse Theater, een atelier voor verstandelijk gehandicapten in Wijchen. ‘Het is geweldig en verbaazingwekkend wat die mensen produceren. We zijn met ze gaan praten en organiseerden een grote Matisse-expositie op school, mooi geopend door Huub Kortekaas, een oud-docent én kunstenaar die het klappen van de zweep kent. We hadden workshops waarin de verstandelijk gehandicapten samen met leerlingen van onze school schilderden. Wat die Matisse-mannen maakten, vonden de jongens prachtig. Zo’n project is zeker voor herhaling vatbaar, maar je moet zoiets niet ieder jaar doen. Het is enorm tijdrovend en kost veel energie: collectie uitkiezen, zorgen dat die op school komt, persberichten schrijven, de opening organiseren met catering en sprekers.’ Willemsen is er zich van bewust dat voor veel van zijn leerlingen het ivbo eindonderwijs is. Dat is een extra stimulans om kunst uit de kast te halen. ‘Er is antipathie en onbegrip bij de leerlingen, wat de boer niet kent, lust ie niet. Ballet en toneel kunnen heel mooi zijn, maar je moet dat wel dicht bij hen brengen. Met workshops bijvoorbeeld waarin leerlingen zelf aan de slag moeten, dan beklijft het. Dat geldt ook voor poëzie. Als ik mijn gitaar pak in de klas en een liedje zing, vinden leerlingen dat heel mooi. Als ik vervolgens zeg: “Dit was nou een gedicht”, zijn ze verbaasd.’

De opheffing van het Platform

De dag was in de morgen begonnen met de opheffing van het Platform Kunsteducatie voor het Voortgezet Onderwijs, in 1994 ingericht door de man-vrouw-onderneming van Koos van Deursen en Greetje van Hemert. De een was voor zijn pensionering een hoge ambtenaar op Onderwijs, de ander tot voor kort directeur van de SSKVG-Zuid, thans adjunct-directeur van de Concordia Kunst & Cultuur in Enschede. Wat hen samenbracht was de uitgesproken liefde voor de relatie scholen – kunstinstellingen. Die laat nogal te wensen over, omdat veel van de kunstinstellingen iets uitstralen van arrogantie: ‘Ze komen wel!’ Nou, dat doen ze dus niet, de scholen. Dat hadden de initiatiefnemers van het Platform vier jaar geleden in het snotje. Vandaar dat ze bij de ministers van Onderwijs en Cultuur aanklopten en de twee miljoen kregen om in vier jaar tijd met het Platform Kunsteducatie voor het voortgezet onderwijs initiatieven los te trekken. In de Zutphense Hanzehof, namen Van Deursen en Van Gemert afscheid. In een tweespraak die zij op rijm hadden gezet – wat mij nog het meest deed denken aan de Nieuwjaarsact van Thomasvaer en Pieterneel – telden zij hun zegeningen, met als voornaamste dat zij de kunstinstellingen bewuster hebben kunnen maken van de vraag die de school als afnemer van kunst en partner in de kunsteducatie doorgaans stelt. Van hun project ‘Goede Praktijk’ van kunsteducatie, dat in 1995 en 1996 liep, legden ze de resultaten vast in het boek *Als ’t er in zit, wil ’t er uit*, en de afsluitende conferentie rond dat project in het Bussumse ’t Spant op 7 december 1995, liet zien wat scholen kunnen als ze zeer bewust van kunst een punt maken.

Workshops school – instellingen

Wat gebeurde er nog? Workshops. Waren het in 1995 vooral de scholen die lieten zien hoe ze de weg vonden naar de kunstinstellingen, deze keer demonstreerden de laatsten wat zij in huis hadden voor de scholen. Zo heeft De Toneelschuur in Haarlem een ‘promoteam’ van veertig zogenaamde ‘ambassadeurs’ gerecruteerd uit leerlingen van acht verschillende Haarlemse scholengemeenschappen die op hun ‘lokaties’ voorstellingen van De Toneelschuur aanbevelen en toelichten. Het Strabrechtcollege in Geldrop produceerde uit de samenwerking met het Centrum voor de Kunsten in Eindhoven en het Centrum voor Amateurkunst Noord-Brabant een toneelbewerking van de Odyssee in tien delen, waar voor elk deel een Eindhovense school verantwoordelijk is. Dat mondde uit in één gezamenlijke slotvoorstelling. Bijzonder! En het Haags Gemeentemuseum mag momenteel gesloten zijn, buitenshuis profiteren leerlingen van het Johan de Witt College uit het Schilderkwartier – tegenover het museum gelegen – met zijn vele allochtone leerlingen van een diversiteit aan kunstwerken, door de leerlingen uitgekozen, met daarbij een passend verhaal. Veel Haagse scholen kwamen kijken en luisteren. Zelf was ik bij een workshop waarin twee heren uitlegden hoe hun ‘pilot-project’ rond het thema ‘Zintuig’ liep en loopt. Al in het ‘Goede Praktijk’ – project was het Niels Stensen College in Utrecht opgevallen door zijn uitstekende samenwerking met de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, met name op het terrein van drama. Op vergelijkbare wijze kwamen de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem en het Arnhemse Olympus College tot een samenwerking.

Het project Zintuig

Voor het interconfessionele Olympus College, in 1995 ontstaan uit een fusie van twee Arnhemse scholen, is de kunst een soort religie. Hun voorlichter is niet vies van ronkende taal. Hij ziet ‘het onderwijs als een uitdaging’ en de school is er een ‘die openstaat voor ontwikkelingen in de maatschappij en onderwijs, en met een cultuur van open communicatie, waarin ‘durven en wagen’ kernbegrippen zijn’. Gaat u zitten. Of: ‘Het eigen lichaam fungeert [bij het oproepen van kunstzinnige ervaringen] als instrument, als een soort studiehuis.’ Nog erger. Maar gezegd moet worden dat dit een school is, waar leraren op hun functioneren worden aangesproken. Evaluatie van onderwijs is een vanzelfsprekende zaak.

Men begint van onderop met de vernieuwing. Twee projecten in de brugklas, waarvan één rond kunst. In het eerste project, *Werken met de stad*, zorgen Nederlands, aardrijkskunde, beeldende vorming voor het onderwijs, van elk een les in het project, dat betekent een halve dag per week. En zo is het ook met het kunstproject, dat gedragen wordt door beeldende vorming, muziek, drama en gymnastiek (dans). Tweemaal een halve dag, dat is een hele dag.

Zintuig is onmiddellijk na de herfstvakantie gestart en duurt vijftien weken, dat wil zeggen tot en met 20 februari 1998. De tien brugklassen krijgen in deze periode elk één dag per week interdisciplinair kunstonderwijs, en wel van half negen tot half drie.

Onderdeel van het lesprogramma is dat de leerlingen exposities, concerten, musea en theatervoorstellingen bezoeken en op de HKA kennismaken met de verschillende kunstopleidingen via open repetities, masterclasses, warming-ups van de dansafdeling en productieleessen. Dit geschiedt onder

leiding van voor elke klas de mentor, zes stagiairs van de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem (voor beeldende vorming, drama, theaterdans en muziek) en een vakdocent van de HKA. In een latere fase zal een zo zware batterij aan medewerkers wel in kracht moeten verminderen. Volgens Sjoerd Schwibettus van de HKA gaat dat lukken, wanneer de hogeschool ‘breed opgeleide’ docenten kan gaan afleveren. Uit zijn beschrijving van de aanlopmoeilijkheden bleek hoezeer elke ‘faculteit’ van de HKA in haar eigen cultuur zit opgesloten. En daarom denk ik dat zich hier straks, wanneer het Olympus College minder stagiairs mag verwachten om de school te helpen bij zijn projecten een probleem gaat voordoen.

Een Kistje Kunst

En dan was er nog een laatste stunt van het opgeheven Platform Kunsteducatie: een kistje in de vorm van een sigarenkistje – voor zeg zo’n honderd Havana’s – met materiaal, kleine folders van ruim dertig scholen, kunstinstellingen (bijvoorbeeld musea, orkesten, theatergezelschappen) en ‘intermediairs’ (vaak de instellingen voor steunfuncties op het gebied van de kunsteducatie). Ze zijn voorbeelden van kunsteducatieve verbanden in Nederland, als erfenis van een unieke, eigenzinnige onderneming.

Hoe bruikbaar zijn die, door Mo Middag fraai en duidelijk vormgegeven vouwbladen? Hierboven mocht ik er dankbaar gebruik van maken voor ongeveer de helft van de uitspraken van Wil Willemsen. Die zijn opgetekend uit zijn mond door een medewerker van het Nijmeegse bureau Intercom tekst & training onder leiding van Myrna Tinbergen. De buitenkant van de folder geeft zakelijke informatie en je kunt daarop lezen met welke instanties de school samenwerkt

voor zijn kunsteducatieve activiteiten.

Aan de binnenzijde is er een sfeerportret, waarin iemand de instelling met zijn persoonlijk verhaal vertegenwoordigt. Die portretten zijn duidelijk gemaakt door ervaren journalisten, zodat ze to the point het verhaal vertellen dat ik zou willen horen als ik denk aan kunst op mijn school.

Jammer dat het Platform Kunsteducatie niet meer bestaat. Koos van Deursen, Greetje van Hemert en hun directe medewerkers Rebecca Luijten en Hetty Stevens verdienen dank en hulde voor de impulsen die zij fris en vrolijk gaven om de relatie tussen de instellingen en de scholen te verbeteren. ■